

Den beprövade
Fritänkaren

Nr. 214 April 2013

Tjugoförsta årgångens femte nummer

Innehåll i detta nummer:

Gun Lanciai som kulturpersonlighet	2
Ahasverus minnen, del 124: <i>Mystikern</i>	6
Intermezzo vid det högtidliga firandet av Robert Schumanns 200-årsdag i Bonn	9
Tjajkovskijs melodik	10
En del filmer (<i>Argo</i> bl.a.)	11
Milstenar, april 2013	13
Påskbesvär, del 1: <i>Nödresan</i>	13
Rapport från Cuba, del 2	15
Den strålande fiaskoresan, del 17: <i>Vidare</i>	16
Resan till Dzhongkhul, del 7: <i>Fel buss</i>	17
Bonusresan, del 15: <i>Darjeeling</i>	19

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på 9 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 11.4.2013

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - **Letnany 236**

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se
<http://hem.fyristorg.com/aurelio>

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

WSN 1652-0122

Gun Lanciai som kulturpersonlighet

Hon var först och främst en skapande konstnär men hade många strängar på sin lyra. Hennes första intresse var egentligen teatern, hon älskade att uppträda och spela teater och gjorde det faktiskt till och med vid ett tillfälle på spanska och hade skådespelaryrket i sikte som ett möjligt yrkesalternativ, men då hon naturligt hade så kreativa händer, hon gjorde sin första stora skulptur redan som 12 år, en sittande faun i halv naturlig storlek, föll det sig naturligt att hon blev skulptris. Emellertid spelade hon också piano ledigt *a prima vista*, hon ackompanjerade som flicka sin far i Schuberts sånger, men då hennes lillfingrar var förkrympta till följd av nöd- och näringsbriståren under det finska inbördeskriget innan hon föddes kunde hon inte fortsätta som pianist, vilket för henne reducerade musiken till hennes livs stora olyckliga kärlek. Hon omgav sig alltid med musik, ett betydande antal av hennes skulpturer föreställer antingen musiker eller (som några av hennes bästa) dansande par, och hade i regel alltid radion eller skivspelaren på med klassisk musik. Redan som barn förundrades jag över att hon kunde stå ut med de skrikande damerna på radion, som kunde hålla på i timmar – jag hade inte fattat det här med opera då ännu.

Det blev också musiken som sammanförde henne med sin man. Hon hade ett antal kavaljerer som uppvaktade henne när hon gick på konstskolan Ateneum i Helsingfors på skulpturlinjen, men Aurelio var den enda musikern av dem, som inte bara spelade tre instrument, piano, gitarr och kontrabas, utan som dessutom var en utmärkt sångare. Under deras förlovningstid arrangerade han framför allt Birger Sjöberg i duetter, som de sjöng tillsammans till hans gitarrackompanjering.

Det var Vinterkriget som avbröt hennes bana på Ateneum och kom henne att i stället satsa på familjeliv, men när vi bodde i Argentina kunde hennes skulptörshänder inte längre hålla sig stilla, utan hon måste till varje pris få något kreativt att göra. Hon bad då sin bästa väninna, Irene Bravo i San Isidro i Buenos Aires, att hitta en argentinsk lärare åt henne, som kunde lära henne att arbeta i gips. De gick igenom tio lärare, som bara fick Gun att skaka på huvudet, men den sista var Esdras Gianella, som i år skall fylla 97 år, en skulptör som framför allt ägnade sig åt indianer. Så fort Gun kom in i hans studio kände hon att hon kommit rätt, och när den lille skulptören så småningom infann sig bad hon honom genast att få bli hans elev. ”Med en sådan entusiasm, varför inte?” svarade han, och därmed började Gun arbeta i gips, en verksamhet som hon sedan obrutet höll på med i 60 år. Sin sista skulptur fullbordade hon så sent som i vinter inför sin sista utställning, som ägde rum nu i Hilleröd, Danmark, inte långt från hennes sista hem, bara en vecka före sin sorti.

Hennes repertoar av skulpturer omfattar framför allt ”dobsar”, barnrollskulpturer i terracotta, hon har säkert spritt ett hundratal sådana runt om i olika hem i världen, men även beställda porträtt, somliga gjutna i brons, medan hennes specialitet med början från 60-talet blev att kläda ståltråd i gips i framför allt de omtalade musiker- och dansörskulpturerna, som blev hennes älsklingsämne. Talrika skulpturer gick även förlorade genom självkritikens hårda räfst, hon kunde ha skulpturer stående hos sig i årtal för att sedan upptäcka något fel hos dem som hon inte kunde förlika sig vid, varvid den skulpturen skoningslöst kasserades. Två porträtt av min äldsta bror Marcus, ett stående och en byst, gick förlorade på det sättet, samt ett porträtt av den beundrade och bildsköne Boris Pasternak, som ingen annan såg något fel på utom hon själv, bland tyvärr flera andra skulpturer, som ändå var betydligt bättre än det stora flertal av i synnerhet modern konst som tyvärr skonas.

Det var där hennes största problem låg: den moderna konsten. En kollega till henne bedömde hennes konst som naiv i sin figurativa enkelhet åt nästan det simplistiska hållet,

medan Gun själv talade med beundran och respekt om sin abstrakta kollega, fastän hon inte förstod hennes konst men ändå förstod, att hon var en stor konstnär. Det var dock den moderna konsten som utlöste den stora krisen i hennes liv, som till fullo delades av hennes bästa väninna Bergljot Brandt, som också var figurativ konstnär men mycket skygg som sådan, mycket just på grund av den moderna konstens överväldigande dominans. De besökte 1966 en utställning tillsammans av "multikonst", där de utställda konstverken skulle massproduceras. Det var uteslutande ensidigt abstrakt konst, där till exempel skulpturen av en korb beskrevs av sin skapare som "det vackraste ögonblicket i hans liv". Gun och Bergljot kom ut från utställningen fullständigt beklämda och kunde inte säga ett ord till varandra på länge. Till slut frågade Gun: "Erför du samma tillintetgörande som jag?" Bergljot nickade sakta utan ett ord vidare.

Det var denna moderna fullständigt intetsägande nonsenskonst som på den tiden tilläts dominera så totalt, att riktiga konstnärer, som verkligen kunde sitt hantverk, fullkomligt åsidosattes, kördes över och ignorerades, som om de inte fanns och som om de var värdelösa, medan massproducenterna av skrotkonst gjorde sig förmögenheter på kommunala beställningar. För Gun och för Bergljot innebar detta en förintande nedvärdering av deras konstideal, där skönheten och det kommunicerande inre livet var det viktigaste.

Vad som fick Gun att komma över denna kris var bekantskapen med den scientologiska filosofin, som inträdde i vårt hem genom Tore Hedström, min systers tidigare kavaljer, ett datorgeni på Chalmers, på en av våra öppet-hus tillställningar den första maj 1967. Det förändrade hennes liv. Här fann hon en filosof som vidimerade hennes konstideal, och i denna filosof fann hon sedan sin starkaste moraliska uppbackning och inspiration för resten av sitt liv, vars skapande därigenom tog fart ordentligt. Hon förblev oförstående och alienerad inför den moderna konsten och kände sig alltid vilsen när hon deltog i utställningar tillsammans med andra, där då de andra var övervägande abstrakta, men hon hade i alla fall återfunnit kraften att skapa själv och självständigt och det ordentligt.

Hur skall då hennes konst beskrivas? Den är klassiskt enkel och renodlad. Den kommunicerar direkt, vem som helst kan omedelbart förstå de attityder, stämningar och figurer den vill uttrycka, den är därigenom konsekvent realistisk men ändå klassiskt förfinad genom en enkel idealisering av allt hon ville uttrycka. Detta kommer bäst till uttryck i hennes musikskulpturer, medan hennes barn troll, "dobsar" aldrig förfelar sin verkan att väcka ömhet. Till detta kommer dessutom hennes experimenterande med andra konstformer.

Till dessa hör främst hennes applikationer, stora sydda tavlor, som vanligen uttrycker någon scen. Den största och kanske grannaste är väl den av kung Salomo, som skildrar Kiplings "Fjärilen som stampade", som kanske också är hennes bästa exempel på denna konst. Hon började med dem i mitten på 60-talet, det var ett beställningsverk från Canada av en faun, hon trodde då det var ett undantagsarbete, men lyckligtvis tog hon senare upp genren på allvar.

Bland sina talrika utställningar var väl den första i Canada den mest äventyrliga. Pappa hade då slutat arbeta och kunde hjälpa henne med organiserandet av transporten, resan och andra formella besvärligheter. Detta var hösten 1972, och i utställningen ingick hennes gipsreliefer som illustrationer till en dikt av Bertolt Brecht som hon fäst sig vid, "Ett barnkorståg", som handlar om flyktingbarn i Polen under kriget som försöker finna vägen till Bilgoraj. Bland besökarna förekom en ensam äldre kvinna, som fastnade för en av relieferna och inte kunde slita sig ifrån den. Hon bara stod där, tills till slut Gun gick fram till henne och frågade: "Vad är det? Kan jag hjälpa er?" Kvinnan vände sig fullständigt överväldigad av sin rörelse mot Gun och sade: "Jag var en av dem." Det

visade sig, att det förekommit ett antal sådana "barnkorståg" i Polen under kriget, och själv hade hon kommit undan med livet i behåll genom att ta sig genom hela Ryssland över till Canada, och där var hon nu i Ottawa på Guns utställning och upplevde alltsammans om igen. Gun blev själv så tagen av denna upplevelse, att hon lämnade alla relieferna kvar i Ottawa till någon judisk stiftelse där.

En annan väsentlig utställning som ej bör förglömmas var den stora samutställningen med flera figurativa konstnärer på Kronhusgatan 1970. Det var på den utställningen hon först lancerade sina gipsmusiker och sitt första valsande par, som väckte Tord Baeckströms uppmärksamhet i Handelstidningen. Genom att det var privata lokaler kunde utställningen pågå i flera månader, och det var också där min musik för första gången introducerades offentligt, som hon sedan använde som bakgrundsmusik till flera av sina utställningar och som också blev musiken till den film som gjordes av hennes favoritfotograf Anders Jirås för utbildningssyfte på skolorna, i vilken hon demonstrerade hur man gör en skulptur av ståltråd och gips. Denna utställning var framför allt en demonstration mot det då pågående rivningsraseriet i Göteborg, Kronhusgatan låg ju i Östra Nordstan där allting skulle rivras och även slutligen revs trots alla maratondemonstrationer och debattartiklar. Bangatan 24 blev en annan sådan avant-garde-lokal för kulturella initiativ, där hon även gav kurser, tills även det huset revs. Där hade vi till och med en liten scen, där bland andra Lars G. Berg brukade excellera med sina soloframträdanden med framför allt diktläsningar.

Hennes stora teaterintresse har nämnts, hon älskade goda historier och ju mänskligare desto bättre, alla hennes favoritböcker var stora prosaförfattare, främst inom 1800-talslitteraturen som Brontës, Tolstoj och Selma Lagerlöf, och själv var hon en lysande berättarska, som kunde hålla vilken publik som helst fångad hur länge som helst. Hon höll sig ibland inte strikt till sanningen, ibland fick man korrigeras henne, då historien som sådan var viktigare för henne än alla detaljers exakthet, men hon var aldrig någon mytoman, om hon dock kanske var alltför föga kritisk mot andra medan hon var alltför hård mot sig själv. Däremot hävdade hon själv att hon inte förstod poesi. Detta hade med hennes problem med den moderna konsten att göra: hon kunde lika litet förstå modern abstrakt poesi och delade helt sin mormor Murrens mening, att dikt utan rim och/eller reson saknade mening, medan hon älskade riktiga diktare som Runeberg och Fröding och även själv kunde uttrycka sig i dikt. Till dem som hon ställde sig oförstående inför hörde både Edith Södergran och framför allt Gunnar Björling (som Ulf Söderhielm var lärjunge till); och även Solveig von Schoultz, född Segerstråle, yngsta syster till Lennart Segerstråle, som var en av hennes fars bästa vänner, fann hon något krystad och tillgjord i sin modernism. Ändå var de mycket nära vänner under nästan hela sin vuxna tid. Solveig fick henne intresserad av det ockulta, Solveig studerade ju mycket ingående både den tibetanska och egyptiska dödsboken och gick djupt in i Carl Gustav Jungs värld, vilket kanske blev grunden för Guns senare mycket omfattande religiösa intresse, som i princip omfattade alla religioner – en annan av hennes bästa vänner var Bertil Persson i den anglikanska kyrkan, som råkade vara född på samma dag som hon (Martin Luther), om han dock var något decennium yngre. Solveig och Gun brukade träffas regelbundet och skriva ett brev till varandra om året, men deras vänskap började redan efter kriget, när Solveig såg till att Gun fick uppdraget att illustrera den finlandssvenska läseboken "Vi på Solgård" som förblev den gängse läseboken i Finland för lågstadiet i nästan 20 år. Deras vänskap berikades ytterligare när Solveig sedermera gifte sig med dirigenten Erik Bergman, som var en nära vän till Aurelio, och som tog dem med på körresor. Till dessa resor hörde även den legendariska vistelsen på Island 1969, där Gun engagerades av textilkonstnärinnan Sigrun Jonsdottir för att lära islänningarna skulptera under två veckor, vilket de lärde sig med besked. Denna resa

sammanföll med Aurelios 60-årsdag, varför han också kom dit, och när han anlände till flygfältet och Gun tog emot honom väckte hon sensation med att omfamna honom offentligt. Det gav till och med förstasidesbilder i lokalpressen med rubriker som: "Så här tar finländskor emot sina män!" såsom ett manande exempel till islänningarna, som tydligen inte hade för vana att kramas offentligt.

Guns och Aurelios bröllopsfoto april 1942. De förlovade sig mellan de båda krig som Sovjetunionen påtvingade Finland, och genom att Aurelio inte var finsk medborgare utan italiensk, behövde han inte göra krigstjänst, han fick gå brovakt i stället, varför de kunde gifta sig. Detta måste ske dubbelt då Gun var protestant och Aurelio katolik, varför två olika kyrkor i Helsingfors togs i anspråk. Hon konverterade 20 år senare till katolicismen och lämnade aldrig denna kyrka, men föredrog vid sin bortgång kremation utan grav och ceremonier. Född i Borgå 1920, flyttade hon 1952 med familjen till Buenos Aires, 1955 till Göteborg, 1977 till Stockholm och ett dussin år efter Aurelios bortgång till mina bröder i Danmark, men liksom vi alla återvände hon alltid till Finland och kunde även vistas där under sin sista sommar.

Det var nu bara några anekdoter för att illustrera Guns sociala magnetism och utomordentliga förmåga att inverka positivt på sin omgivning, vilket alla som kände henne kan vittna om. ”Vita brevis – ars longa”, som det heter, ”livet är kort, men konsten består”, och hennes konst lär bara bli mera uppskattad ju längre den består.

Rent personligt har man helt enkelt förlorat den konkreta kontakten med sin bästa vän, vilket naturligtvis är en oersättlig förlust. Det enda man kan göra åt saken är att åtminstone hålla fast vid den själsliga kontakten.

Gun var alltid mån om att ’hänga med’ och försökte sig under sina sista år till och med på *facebook* och finns väl kvar där fortfarande, även om hon till slut gav upp då det var för krångligt och gick för snabbt. Det hade varit intressant om hon fått ta del av den digitala konstens landvinningar. Den kan ju åstadkomma vad som helst och är både realistisk och *fantasybetonad* med mycket drakar och mytologi, *gefundenes fressen* för Gun, som älskade drakar och själv gjorde sådana, med mycket influenser från Tolkien och Harry Potter. Vår kollega Laila Roth laborerar mycket med dessa bilder både på Facebook och Flickr och har talrika sensationella album att uppvisa av både dramatisk och romantisk karaktär. Gun tyckte om Lailas artiklar i Fritänkaren och var intresserad av henne men kom tyvärr aldrig åt hennes bilder. Den världen hade passat Gun perfekt och blir kanske hennes nästa skönhetsvärld att ta i besittning.

Varje morgon efter morgonkaffet när jag sätter mig ner i min soffa för att samla mig inför att sätta mig vid pianot har jag hennes ögon rakt på mig, genom att hennes byst står på pianot. Denna skulptur gjordes av hennes studiekamrat på Ateneum Christian Sibelius, tonsättarens brorson, som var den siste på svärdslinjen av den familjen och som stupade i kriget. Bysten finns i två kopior, en behöll Gun själv, och den andra blev hos hennes föräldrar, som jag fick överta efter deras bortgång. Den är i högsta grad levande och har fångat henne precis när hon var som fullmognast och vackrast, och när jag möter hennes blick, som nästan ser rakt genom mig, känner jag hennes närvaro och kan jag bara skratta åt att det har slumpat sig så, att jag ändå alltid kommer att ha henne med mig.

Abasverus minnen, del 124: Mystikern.

Han var inte illa sedd, men han betraktades allmänt som ett hopplöst fall av oanpassningsbar excentricitet, och inte ens hans kolleger vågade försöka uppskatta eller förstå honom. Han var helt enkelt för konstig.

Att han var ett geni var dock alldeles för övertydligt: det syntes direkt på honom, med sina stora vakna ögon som såg och följde med i allt och inte missade någonting av vare sig yttre eller andliga intryck, med sitt öppna ansikte så fullt av klarhet att ingenting kunde misstänkas ifråga om dunkelhet, laster, hemligheter eller beräknande bakslughet, han var helt enkelt en fullständigt öppen bok och som sådan oändligt inbjudande för de få som vågade intressera sig för hans universums metafysiska aktiviteter, och lyckligtvis hörde jag till dem. I jämförelse med de andra diktare och målare som förekom i London på den tiden var han solen bland planeterna.

Jag hade läst några av hans böcker och försökt förstå dem med dåligt resultat – de flesta kom fram till inget resultat. Bara för att få en aning om vad han egentligen menade och ge honom en chans att förklara sig, om han hade något att förklara, såg jag det som en angelägen uppgift att gå till rätta med honom.

Det hör till saken att hans privatliv var fullständigt oantastligt, hur excentrisk och avsigkommen han än var. Han levde i ett närmast idealiskt äktenskap med sin enda hustru någonsin, som troget och tålmodigt hjälpte honom med hans svåra arbete med

sina nästan helt och hållet självproducerade böcker med dess egenartade gravyrer och etsningar – det var en sorts omvänd etsningsteknik han använde – medan jag fick det intrycket att deras enda barn, en dotter, hade dött. Det var ett strävsamt och troget par som oförtrutet arbetade tillsammans i det omöjliga företaget att med sin nästan pinsamt udda konst- och poesiproduktion nå ut till en fullständigt oförstående publik. Ingen brittisk poet har skrivit så mycket för en så fullständigt likgiltig och oförstående publik. Likväl fortsatte han hålla på, och hans hustru med honom, ända fram till sin död.

”Jag har försökt förstå era poem, Mr Blake, men ärligt talat har jag inte riktigt lyckats. Vad är det ni vill ha sagt egentligen?” försökte jag locka ut hans yrkeshemligheter med.

”Jag vill bara uttrycka vad jag känner.”

”Och känner ni då alla dessa demoner som ni tycks umgås med?”

”Det är illa nog att de känner mig. Mitt enda sätt att bli av med dem är att skriva dem av mig. Problemet är, att ju mer jag skriver av mig dem, desto värre flockas de för att tränga in i min själ.”

”Samtidigt är några av era kortare dikter så överlägset slagkraftiga i sin enkelhet, att vem som helst gärna memorerar dem för livet. Men ni tycks ha fastnat i träsket av en demonisk storhet som ni bara inte blir av med, hur mycket ni än försöker skriva av er den.”

”Jag måste helt enkelt. Ja, jag är medveten om att folket älskar några av mina små dikter, som den om tigern, men det är bara en miniatyr. Det är hela universum som angår mig.”

”Med alla dess demoner?”

”Tyvärr är universum överbefolkat av demoner.”

”Man får ett visst intryck av den överväldigande påträngdheten när man försöker forcera era oändligaste dikter. Lyckligtvis lättar era gravyrer upp dem mellan varven.”

Pity, av William Blake.

”Ja, jag vet. Om jag inte hade bilderna med skulle ingen kunna läsa ens den första strofen av dem.”

”Och ändå fortsätter ni arbeta med dem. Lämnar er demonerna aldrig någonsin i fred?”

”De pockar på att jag skall vara deras språkrör. De har rätt. Andligheten har alltid rätt. Den materiella verkligheten har alltid fel och är fullständigt förkastlig, i synnerhet i vår tid, när girigheten och den egoistiska stressen fullständigt har förblindat de flesta människor, som ser det som mera angeläget än någonsin att jaga luft och illusioner. Den materiella verkligheten är bara bedrägliga kulisser som alltid lurat hela mänskligheten åt helvete med att förleda den till dårskap. Det är bara de få individuella undantagen, som tänkt själva och därför blivit utstötta, som litar mera på sin inre och andliga blick än på de förledande sinnliga organen. Skenet bedrar alltid, medan bara den som försöker blicka bortom och bakom skenet kan se sanningen.”

”Och har du sett sanningen?”

”Alltför tydligt. Hela världen är åt helvete och har slagit in på en kurs som bara kan leda hela mänskligheten åt helvete. Jag talar om industrialismen, dessa helvetesfabriker och gruvor, som bara leder till miljöförstöring och sjukdomar och förvandlar

folkmassorna till slavar, medan bara några få utsugare skor sig på dem till oförsämda förmögenheter. Robert Malthus har påvisat den betänkliga befolkningsexpansionsrisken, om folk tillåts föröka sig i den takt som de nu ökar hela tiden, men ingen lyssnar på honom men bara ökar takten i stället. Allt är dårskap, och det är religionerna, i synnerhet kristendomen, som anför den med sin självpåtaga auktoritet med att mena sig vara språkröret för någon sorts inbillad allsmäktig gudom, som deras heliga bok så utförligt skildrar med hela hans monstruösa absurditet, där rent sakligt han utan tvekan är det värsta tänkbara av alla omänskliga monster, som enligt samma bok till och med offerar sin enfödde son för en mänsklighet, som inte syndar ett dugg mindre för det utan som i stället, som den alltid gjort, bara ökar takten på sin galopperande dårskap. För att jag ser och uttrycker detta är jag föraktad och förkastad, och inte ens William Turner ger ett öre för min konst.”

”Den är minst sagt originell och ytterst personlig.”

”Jag vet. Det är därför jag ägnar mig åt den.”

”William Turner tjänar förmögenheter på sina färggranna tavlor. Det skulle du också kunna göra, om du var något mera kommersiell.”

”Skulle jag då överge min äkthet? Skulle jag då prostituera mig? Turner har kompromissat med den vulgära smaken och kan måla som folk vill ha det och kan därför leva på sin konst, vilket har gjort honom rik och prostituerad. Ursäkta mig, min herre, men jag föredrar att vara fattig och fri och fullständigt okorrumpad.”

Som sagt var, han var ett hopplöst fall. Ingen kunde hjälpa honom, då han var envisast av alla. Och likväl fick han rätt. Idag har han fått sitt fulla erkännande som sin tids mest särpräglade geni med sin kombinerade konst och poesi, medan Turner, som var praktiskt taget analfabet, visserligen behållit sin ställning men inte alls tilldrar sig samma intresse. William Blakes profetior och förkastelse av sin tid och sin etablerade kyrka har i kuslig måtto besannats i överkant, den miljöförstöring som han redan såg har mänskligheten under 200 år låtit tillväxa till globala proportioner och är i dag världens största problem, och hans ställningstagande för den franska revolutionen och för Thomas Paine i den amerikanska kunde inte ha varit mera rationellt. Han hörde till en av dessa unika särlingar och personligheter satta på undantag som ensamma såg klart när hela världen rusade på i blindo, som den alltid har gjort och tyvärr därför antagligen alltid kommer att fortsätta att göra, just för att de få som klart ser dess blindstyre alltid har satts på undantag.

Intermezzo vid det högtidliga firandet av Robert Schumanns 200-årsdag i Bonn.

Alla Tysklands dignitärer var där för att hylla den store kompositören vid hans grav, med högtidstal, hyllningar, trumpetfanfarer, blåsorkester, rikskansler Angela Merkel och borgmästaren, alla uppklädda och uppstramade till tusen, när plötsligt några poliskonstaplar uppenbarade sig med en man i handbojor. Attentat? Försök till attentat? Självmordsbombare? Någon galning som försökt någon kupp? Spekulationerna härjade vilt i oroliga potentaters alltid krisberedda sinnen, men festligheterna fortsatte ostörda, då poliserna helt lugnt eskorterade den anhållne mannen bort därifrån men demonstrativt nära förbi Robert Schumanns grav. Någon mera observant högtidsgäst kanske då kunnat lägga märke till, att mannen motvilligt avlägsnade sig från graven.

Det var nämligen den han hade kommit dit för. Det var en 78-årig svensk som vallfärdat till Bonn enkom för att besöka Schumanns grav och hedra honom vid hans 200-årsminne utan en tanke på att andra kanske skulle komma dit för att göra samma sak. På grund av det stora pådraget av högdjur från hela landet hade polisen hindrat

mannen från att beträda kyrkogården. Mannen, en göteborgare, hade protesterat vilt och vägrat acceptera stoppstrulet vid ändhållplatsen för sin långa resa och förklarat sitt ärende för polisen med enträgen anhållan om att få fullborda sin mission utan störningar.

”Det finns under omständigheterna bara ett sätt för er att komma in till Robert Schumanns grav, min herre, och det är om vi får eskortera er förbi graven med handfängsel. Vi måste tyvärr följa protokollet.”

Mannen hade funnit sig i detta och blev följaktligen försedd med handbojor och ledd av poliserna in på kyrkogården, förbi alla de samlade potentaterna från hela det tyska etablissemanget med alla deras högtidsdräkter och pådrag, och nära förbi den så högt åtrådda graven. Han fick i alla fall besöka den och var nöjd med resan, då detta besök varit dess enda mening.

Intermezzot noterades inte i pressen, och ingen av de församlade byråkraterna och ministrarna fick någonsin veta mysteriet med den handbojade åldringens förekomst utanför programmet.

Tjajkovskijs melodik

Igår tänkte jag spela in på kassetband en Tjajkovskijskiva som varit Guns. Det var en kassett med enligt innehållsförteckningen slutet på Tjajkovskijs ”Spader dam” och Robert Schumanns Manfreduvertyr på den ena sidan medan den andra sidan skulle vara tom. Det visade sig, att den inte var tom, utan att det redan fanns musik som jag inte vetat om. Det var ortodox liturgisk körmusik, alltså musik från den rysk-ortodoxa gudstjänsten med bara blandad kör och ingenting annat, och jag hade ingen aning om hur den musiken kommit dit eller vem som komponerat den. Den bara var där. Jag gissar att det är Tjajkovskijs ortodoxa liturgi, men jag brukar skriva upp på mina kassetter vad de innehåller. Nu lyssnar jag på den om och om igen, och efter Guns bortgång hade ingen musik kunnat passa bättre. Naturligtvis skall vi forska vidare i mysteriet.

Detta fenomen föranleder oss att dröja kvar en stund hos Tjajkovskij. Det rådde alltid en stor spänning mellan Tjajkovskij och hans publik, och hans musik slog aldrig an med honom själv som dirigent, utan det var först Arthur Nikisch som på allvar väckte folks intresse för hans glödande känslosamma och extremt melodiosa musik. Faktum är, att Tjajkovskijs melodik i sin utsökta sångbarhet, där nästan varenda melodi genast sätter sig i minnet, aldrig har överträffats.

Han var extremt nervös av naturen, varför han egentligen inte alls dög till dirigent, hur kompetent som tonsättare han än var. Hans musik är absolut klassisk hela vägen, och han drar sig inte för att i vissa av sina symfonier brista ut i fugor med samma spontana explosionskraft som Beethoven, men det är melodiken hos honom som alltid gör det djupaste intrycket. Den är kanske som mest förädlad i hans balletter, framför allt i den första av dem, ”Svansjön”, men även ”Nötknäpparen” manifesterar en i sin enkelhet genial melodik hela vägen. Vem kan inte gnola ”Blommornas vals” efter första gången han hör den och sedan aldrig bli av med den? En sådan melodik sätter sig i sinnet genast och för alltid. Det är detta som är Tjajkovskijs sårmarke som inte bara Rysslands utan jämförelse största kompositör utan som unik i hela den europeiska konstmusiken.

Ändå tog det ännu längre tid för honom att vinna en europeisk publik än den musikaliskt obildade och oerfarna ryska – se Leo Tolstojs beskrivning av ett operabesök i ”Krig och fred” – då av någon anledning den påträngande omedelbarheten i hans musik fick folk att göra motstånd, så att han betraktades som kontroversiell. Den betagande melodiken i violinkonserten betydde mindre för européerna än de emotionella överdrifternas påträngande enträgenhet, som upplevdes som mera påfrestande än

Wagner – en kräsen publik, som den erfarna och välutbildade europeiska, fäster sig mera vid fel än vid förtjänster och låter anmärkningar och invändningar dominera över det motvilliga erkännandet av förtjänster. Ändå lyckades Tjajkovskijs smäktande varma melodik omsider vinna alla mänskliga människors hjärtan.

Dem han själv satte högst bland sina kolleger i Europa var framför allt Brahms, född på samma dag som han men ett annat år, och även Verdi, den ende som kunde mäta sig med Tjajkovskij i renodlad melodik. Bland de döda kompositörerna var Mozart Tjajkovskijs älskling utan konkurrens, och det är något av Mozarts rena och egentligen mycket enkla klassicism som också präglar all Tjajkovskijs musik, om han dock tillför ett djupare känslöelement, som med åren blir allt mera avgrundsdykt i nästan psykologiska djupdykningar, särskilt påtagligt i Manfredsymfonin och Pathétique. Den Mozartska klassicismen firar triumfer i operan ”Spader dam”, för att återgå till ursprunget till denna artikel, där Pusjkins handling är flyttad från tidigt 1800-tal till Katarina den storas 1700-tal, alltså Mozarts tid, och där hela mellanakten är en sorts 1800-tals-rokoko-pastisch med mycket lyckat resultat – detta är inte bara Tjajkovskijs musikaliskt mest lyckade opera, utan även utan jämförelse hans mest melodiska, med arior som ställer alla hans nio andra operor, inklusive ”Eugen Onegin”, i skuggan.

Kort sagt, Peter Tjajkovskij är nästan skamlöst undervärderad, i synnerhet som en av musikhistoriens allra främsta melodiker.

En del filmer

”Argo” är en Hollywoodskräna i kubik och en ovanligt praktfull sådan. I samband med den iranska revolutionära aggressionen i Teheran 1979 angrips den amerikanska ambassaden och ockuperas, medan hela personalen tages som gisslan. Detta blev till en mardröm för president Carter, som omsider ledde till hans valförlust följande år mot Reagan, men i skymundan utspelade sig ett drama som aldrig kom fram i media, och det var tur det, för annars hade intrigen misslyckats. En handfull av personalen lyckades nämligen fly och sticka sig undan i den kanadensiska ambassaden, där de tills vidare fick existera i hemlighet i källaren, medan hela det amerikanska underrättelseväsendet mobiliserades för att åtminstone rädda dessa. En bisarr plan utarbetades som den enda möjliga, nämligen att under sken av en filminspelning smugla ut dem som ett team i produktionen. För att göra detta trovärdigt för de iranska myndigheterna anlätades en känd Hollywoodproducent (John Goodman i en praktroll) genom Alan Arkin som mellanhand, och det är dessa båda som gör filmen, även om filmen är Ben Afflecks med honom själv i huvudrollen som smuggeloperatören eller ’hämtaren’ under sken av att vara regissören. Detta är en sann historia och väl värd att berättas, i synnerhet som den aldrig fick berättas då. Iran fördes bakom ljuset fullständigt, och även om de till slut vaknade till insikt om hur de blivit dragna vid näsan och det ordentligt var det då några avgörande minuter för sent. Filmen är en nagelbitare allt igenom vars spänning ständigt accelererar, och de amerikanska myndigheterna försökte till och med till slut avblåsa äventyret, medan Ben Affleck berömvärdt nog beslöt att genomföra det i trots mot Amerikas order – och lyckades. Den kanadensiska ambassaden fick stängas, vilket inte tog något bort från den avgörande framgången. När filmen kom ut blev Iran övermåttan uppretat, påstod att allt var lögn och lovade stämna det amerikanska filmbolaget – hur de blev lurade svider för dem ännu idag. Till saken hör också en annan historia, som filmen barmhärtigt nog inte tar upp, nämligen ett amerikanskt fritagningsförsök av resten av gisslan, ett 40-tal personer, med helikopter, som nesligt misslyckades och som

Carter orättvist fick skulden för. Det var dock han som till slut sanktionerat fritagningen av det lilla låtsasfilmteamet.

”*The Master*” är en obehaglig film med enbart för mig okända skådespelare om en viss Lancaster Dodd och hans manipulativa sekt. Historien börjar med andra världskriget, en nervskadad veteran finner ingen plats i samhället efter kriget och råkar ut för denne ’mästare’, en kvasifilosof som börjat utarbeta sitt eget terapeutiska system med bland annat laborerandet med undermedvetna minnen från tidigare liv och sådant, medan vår man blir hans bästa vän och hantlangare. Filmen utransakar mentaliteten i en begynnande sekt och kartlägger sektanatomin ganska klart och påvisar även dess svaga punkter – den vaknande intoleransen, nolltoleransen mot varje form av kritik, (flera som vågar sig på detta blir helt enkelt påpucklade tills de försvinner,) enkelriktningen och personkulten. Det är en parentesfilm som rönt mycket uppmärksamhet och lovord för djärvheten i att hantera ett så ovanligt tema och har kanske något värde som dokumentär men ingenting mera. Handlingen upphör 1950, när sektledaren efter mothugg och ekonomiska skandaler bland annat med rättvisan lämnar Amerika för att klara sig bättre i England, där ockultismen alltid klarat sig bättre.

Den nya filmatiseringen av Pär Lagerkvists ”*Barabbas*” med av alla människor Billy Zane i titelrollen är mycket vackert gjord, då det är en italiensk produktion – alla de andra skådespelarna utom en är italienare. Som italiensk produktion är den naturligtvis tendentiös i kristen riktning, men om man bortser från detta är det en bättre filmatisering än den för 50 år sedan med Anthony Quinn och Jack Palance. Det är dock en bedrövlig historia, jag har aldrig hört till Pär Lagerkvists beundrare, och även om temat är intressant, Barabbas ständiga skepticism mot Jesus och hans rörelse, tills han till slut själv blir orättvist korsfäst fastän han aldrig blivit kristen själv, så är Pär Lagerkvists behandling därav minst sagt ofullkomlig.

Mera intressant som kristen film var då Nanni Morettis film ”*Habemus Papam*” om ett påveval där den gamle Michel Piccoli blir vald till påve och försöker skräckslagen dra sig ur leken med dåligt resultat. En påve kan inte avgå innan han ens blivit påve. Han försvinner i den heliga staden i mer eller mindre panisk flykt från sitt ämbete, tills han till slut vederbörligen återbördas till Vatikanen genom prästerlig underrättelseverksamhet och kuppmakeri. Det är en mycket tankvärd film, då den påvisar alla vanskligheterna med ett ämbete som påvens. Den tidigare påven vållade ju världssensation med att som första påve sedan medeltiden avgå frivilligt, varför ämnet minsann var aktuellt, och skådespeleriet är underbart hela vägen, där klimaxen utgörs av en improviserad teaterpremiär – den motvillige påven hade själv ursprungligen drömt om att få bli skådespelare, precis som påven Karol Wojtyła, som faktiskt var det.

Den polska filmen ”*To Kill a Priest*” handlade om ett närbesläktat ämne, då i samband med *solidarnosc*-rörelsen i Polen en högt aktad präst Popieluszko blev mördad av kommunisterna. Den ansvarige kommissarien-mördaren spelas av Ed Harris, som gör det suveränt – in i det sista försvarar han sitt handlingssätt fullständigt omedveten om, att detta brott omöjliggjort kommunismens och etablissemangets framtid i Polen för att i stället öppna alla dörrar för *solidarnosc*. Mordet sker på klumpigaste tänkbara vis, precis allting går fel hela tiden, och ändå håller de på och fortsätter klanta sig, tills mordet äntligen är genomfört och, som de tror, kroppen förpassad ur sinnevärlden för att aldrig någonsin kunna bli upptäckt. Den upptäcktes tämligen genast, vilket som bekant föranledde konsekvenser av världshistorisk omfattning. Det var en tidig film av

Margarethe von Trotta, som redan 1988 bjuder på all den detaljomsorg och minutiösa sanningstrohet som alla hennes filmer blivit berömda för. En annan sådan film var *"Rosa Luxemburg"* om mordet på denna tidiga socialdemokrat, där hela den långa förhistorien rullas upp i detalj, med hennes erfarenheter av de ryska pogromerna och polisförtrycket, hennes utomordentligt heroiska och outröttliga pacifistiska kamp under första världskriget, och hur hon efter ett så gediget verksamt liv bara lumpet lönnmördades så fegt som möjligt.

Andrzej Wajdas *"Katyn"* visades i TV och är fortfarande en av de mest angelägna av alla filmer om stalinismen och vad den egentligen var, ett särskilt angeläget ämne i dessa dagar då Putin försökt återupprätta honom, utom att den är en av Wajdas allra bästa filmer, vilket inte vill säga litet.

En annan ovanlig nästan dokumentär film bör vi slutligen ta upp, innan bristen på utrymme sätter stopp för fler filmartiklar, nämligen den gamle Michael Caines gestaltning av krigsveteranen Harry Grey. Han lever ensam som änkling i ett tröstlöst höghusdistrikt där gatorna terroriseras av ungdomsgäng, som lever på koppleri, överfall och droger. Han har bara en vän, en annan gamling som han spelar schack med, som en kväll blir mördad. Michael Caine har för alltid lagt soldatyrket på hyllan när han gifte sig, men dessa händelser får något i honom att vakna, som omsider utvecklas till en formlig orgie för att inte säga passionshistoria av våldsamma händelser, där polisen hela tiden misstänker att han har en hand med i våldsspiralen, vilket han förvisso har men i högsta grad ofrivilligt. Han tvingas agera mot sin vilja, och det är detta filmen handlar om: hur man aldrig blir av med sitt förflutna men alltid förr eller senare tvingas följa dess konsekvenser. Filmen bjuder på minst sagt chockerande inblickar i det moderna storstadssamhällets ständigt tilltagande miljömässiga och sociala problematik.

Tyvärr missade vi både *"Lincoln"*, Hobbitfilmen, den senaste Bondfilmen och *"Call Girl"*, men de kommer väl så småningom på TV.

Kalender, april 2013

- 7 70 år sedan Albert Hoffman upptäckte LSD.
Världshälsoorganisationen WHO 65 år.
60 år sedan Dag Hammarskjöld blev FN:s andre generalsekreterare efter Trygve Lie.
- 9 Jean-Paul Belmondo 80 år.
- 11 Gibraltar 300 år som brittisk besittning.
- 12 Maria Callas skulle ha fyllt 90.
- 29 William Randolph Hearst 150 år.
Blixtlåset 100 år, patenterat av Gideon Sundback.
- 30 65 år sedan Costa Rica som första (och enda) land skrotade sitt militärväsen.

Påskbesvär, del 1: Nödresan.

Problemen inför resan var värre än någonsin. Min mor hade plötsligt ryckts bort 92 år gammal, medan hon alltid varit så kärnfrisk, att vi alla tog det för nästintill en självklarhet att hon ledigt skulle klara 100. Det hade hon själv sett fram emot. Torsdag morgon den 14 mars kände hon plötsligt att hon inte mådde bra och alarmerade genast Michael, som omgående fick henne till sjukhus. Där konstaterades hjärtinfarkten. Emellertid stabiliserades tillståndet genast, jag talade med Michael i telefon på kvällen,

och då Gun genast blivit så mycket bättre var prognosen att hon skulle komma hem igen efter fem dagars vila.

Fredag middag fick jag chockbeskedet från min systerson Rasmus i Stockholm att Gun hade gått bort.

Det hade uppstått komplikationer genom att det även konstaterades lunginflammation, och under fredagsmorgonen försämrades hennes värden så drastiskt, hennes närmaste tillkallades och var hos henne vid avskedet omkring middag.

Antagligen hade hon gått med lunginflammationen länge, men då hon varit så frisk annars hade hon bagatelliserat den som ”en vanlig efterhängsen förkylning”, men när hjärtinfarkten kom försvagades motståndet i hennes kropp så kraftigt, att lunginflammationen tog över och besegrade en segsliten under ett långt liv hårt utarbetad kropp. Hon arbetade, var verksam, aktiv och vaken in i det sista och kan utan vidare hedras med slutsatsen, att hon stupade på sin post.

Detta plötsliga oväntade och ovälkomna avsked tog alltså bara 24 timmar, och ingen var säkert mindre villig till det än hon själv.

Mina släktingar i Italien väntade mig till påsken. Redan någon vecka tidigare hade jag fått förfrågan om min ankomst, och jag hade svarat preliminärt ja. Detta hade Gun också blivit insatt i. När katastrofen var ett faktum fick jag ett mycket varmt meddelande från Paolo, min kusin i Verona, där han anmodade mig att komma så fort som möjligt. Jag skrev tillbaka att jag troligen skulle komma skärtorsdagen eller långfredagen.

Så fick jag chockbeskedet från Danmark: avskedshögtiden skulle äga rum där på påsksöndagen.

Jag hade missat två påskar i Verona, de första efter 15 år, och det kändes inte rätt att svika släkten en tredje gång. Samtidigt hade jag från början varnat mina kusiner att jag hade väldigt mycket arbete och att det skulle vara svårt att bryta sig loss. Jag hade alltså tre alternativ: att fara till avskedshögtiden i Danmark och svika den italienska släkten, att fara till Italien och missa familjen och min syster vid avskedet, som kom från Amerika, eller att stanna hemma och arbeta och svika alla. Mest kände jag för det sista, men jag valde det minst onda av de tre. Familjen i Danmark kunde jag träffa senare.

Samtidigt höll oss vintern i ett stadigt grepp. Det var minusgrader ända fram till skärtorsdagen med bara någon dagsmeja under dagarna, och vintern lovade hålla på. Naturligtvis var södern och Medelhavet oavvisligt lockande som äntlig kontrast mot fem månaders vinter.

Sålunda köpte jag biljetterna, Inter Rail 10 resdagar under tre veckor för 3200 fullt medveten om att resan kanske bara skulle bli en vecka. Arbetet hemma krävde sin man.

Naturligtvis smärtade det mig att inte kunna vara med familjen och min syster vid avskedssamlingen, men samtidigt hade vi ju träffats alla fyra under så ljusa omständigheter i november, så att det nästan varit pricken på i-et för livet på Gun, och den samlingen som ägt rum i Stockholm den 24 mars med Michael och Susanne närvarande men ingen av oss andra syskon hade tydligen varit ganska tårartad. Dock hoppades jag åtminstone få träffa min äldste bror i Köpenhamn när jag reste ner.

Det visade sig att detta inte var lämpligt. Tiderna passade inte, jag hade inte mobil, och jag visste inte ens när jag skulle komma fram till Köpenhamn.

Väl medveten om kaoset på stationen i Köpenhamn planerade jag inta min lunch på stationen i Helsingör. Det visade sig när jag kom dit att den hade upphört.

På stationen i Köpenhamn sökte jag förgäves efter någon karta över staden att åtminstone försöka leta upp min bror genom. Det fanns ingen. När jag slutligen fann ett informationskontor berättade de att kartorna i stationen tagit slut. De hänvisade mig till någonstans i staden.

Dock fick jag en liten måltid där. Vid sidan om alla de förfärliga skräpmatsbarerna fanns ett litet kryp-in med indisk mat. Innehavaren var från Kerala och mycket hjärtlig. Jag beställde en *Lamb Korma Curry* som var alldeles förträfflig och en stor kaffe på det för tillsammans 103 danska kronor.

Ett annat bekymmer hade dykt upp redan vid starten hemifrån. Hela vintern hade jag gått i tunga vinterstövlar och hoppades nu äntligen kunna slippa dem. Frågan var vilka sandaler jag skulle välja. Alla var ju inte hela, men ett par gamla svarta, där sulorna visserligen var hårt åtgångna och något spruckna, passade bra och var bekväma, så jag valde dem.

När jag bommat för hemmet och redan var gående på gatan med allt mitt bagage visade det sig, att den ena sandalens tåfäste var brustet. Sandalen var trasig, och det skulle inte gå att springa i den. Jag vände inte tillbaka, utan resan fick lov att genomföras med trasig sandal. Det gav åtminstone resan en viss nästan alltför passande karaktär från början.

Där fick man för att man har svårt för att slänga gamla avlagda skodon.

(I nästa nummer: *Ankomst Verona.*)

Rapport från Cuba, del 2.

Det har varit lite tyst från era vänner i Havanna ett tag. Den stundtals bistra verkligheten har trängt sig på. En vikarie på ambassaden i somras sa att man måste antingen var ganska ytlig eller psykiskt stark föra att klara av livet på Kuba. Man kan lätt glömma att bakom den vykortslika fasaden, med palmer, grönbått hav, vackra byggnader, salsa och charmiga kubaner styr en ganska hårdhudad regering. Hur mycket man märker av det beror förstås helt på vilka man träffar, vilka historier de berättar och hur man påverkas.

Att livet för den vanlige kubanen är tufft märker nog ändå de flesta. Varje dag är en kamp för att få livet att gå ihop. Man jobbar för staten och oavsett om det är som läkare eller busschaufför räcker inte pengarna långt. Medellönen är 460 Nationella Pesos, motsvarande 140 kr. Inte i timmen, utan i månaden. Alla söker sätt att dryga ut kassan, går till jobbet några timmar ("staten låtsas betala och vi låtsas arbeta"), kanske kan man plocka med sig något som går att sälja. Söker sig sedan till andra möjligheter för inkomster. En sväng till marknaden kanske. När vi handlar grönsaker smyger det upp män och frågar med väsende röst om vi vill köpa papas. Först trodde vi de sålde nån ny sorts knark. Men i påsarna har de potatis som annars bara får säljas till hotellen, resten ska användas som sättpotatis. Det finns en hel rad obegripliga regler hur saker får säljas eller inte. Som bostäder, eller bilar.

Husen håller på att falla ihop. Man äger inte sin bostad. Staten förser med medborgarna med det de behöver, eller nästan, eller kanske ganska långt ifrån. Om man fick en bostad efter revolutionen 1959 som möjligen var lagom i storlek då. Sen dess har familjen vuxit, med svärdöttrar, svärsöner, barnbarn och barnbarnsbarn. Ibland ser vi de mest fantastiska om och tillbyggnader, ett extra våningsplan under taket i lägenheten och halva fönster – allt för att skapa en liten vrå av avskildhet. En burk målarfärg kostar en månadslön, somliga köper det ändå för pengar från släktingar i Miami, men väldigt få har tillräckligt med pengar för att göra en reparation, byta ett fönster eller laga en läcka. Husen vittrar sönder och blir allt farligare att bo i, slutligen rasar tak och trossbottnar och kvar står ruiner, på bästa läge mitt i stan.

Vi har börjat ta oss lite utanför Havanna för att få en bild av livet på landet. Det är som att flytta sig tillbaka till 50-talet. Cykel eller häst och vagn är det vanligaste kommunikationssättet. På motorvägen får man hålla undan för getter, kor, ox-och hästkärror. Idag skulle vi köra om en häst som hade fått spatt. Det var inte lätt att veta på vilken sida vi till skulle satsa på och precis när vi hade passerat sladdade både häst, kärra och de två dittills ganska obekymrade männen rätt över i vänsterfilen på motorvägen, därefter till höger och sen såg vi i backspegeln hur ekipaget försvann ut i grönskan. Fattigdomen på landsbygden är påfallande men inte skriande som i vissa andra latinamerikanska länder och delar av Afrika. Barn har för det mesta skor på fötterna och går i skola. Analfabetismen är i stort sett utrotad. Bostäderna är allt från rätt ruckliga hus av trä och korrugerad plåt till lite bättre cementhus med målarfärg på fasaden mot gatan.

Nu har vi just kommit hem till residenset, som alltid när man är ute så här ger det en känsla av alldeles ofattbar lyx. Och varför blev just vi födda till ett annat liv. Tja kanske är det till priset av novembermörker, ishalka – och en brist på salsa och rom!

(forts. i nästa nummer)

Den strålande fiaskoresan, del 17: Vidare.

Följande dag gick vi till Solangdalen mest för att se hur det skulle ta på oss. Det var 14 km uppåt med långsam stegring hela vägen, vädret var vackert, så det var utomordentligt svettigt. Vi nådde Solang efter 2,5 timme, och återvägen tog 2 och en kvart. Det var hyfsat.

Johannes berättade de senaste dåliga nyheterna från Kina. Folk förs fortfarande bort och försvinner, som i Stalins Ryssland efter kriget. Kinas ekonomi fortsätter att blomstra understödd av hela världen, med den påföljd att Kinas giftiga leksaker sprids över hela världen medan Kina samtidigt hänsynslöst sprider sin generösa miljöförstöring till grannländer och ockuperade områden, främst Öst-Turkestan och Tibet men även Laos, Vietnam, Burma och Indien, vars floder alla rinner upp i Tibet och genom det ödesdigra Kina, där vattнена förgiftas.

Han gav mig en detaljerad analys av kontrasten mellan indisk och kinesisk mentalitet, världens två största stater när det gäller världspopulationen. Vad som utmärker indisk mentalitet är universalitet och flexibilitet. Den är generös och uppskattar, älskar och omfattar allt med fullt förtroende och intimitet med den andliga verkligheten. Det är Indiens viktigaste kulturdrag: andlighet, konstant medvetenhet därom, kunskap och initiering i den, som är självklar. (Det är därför vi båda trivs så bra i Indien, då vi betraktas som mycket mer än bara människor, då här den andliga öververkligheten är en självklarhet som ingen är okänslig för.) Nackdelen med allt detta är en viss ansvarslöshet, de är som de gamla grekerna: allt flyter, ordning är en sekundär fråga, allt är hela tiden improviserat. Sålunda kan man aldrig lita på en indiers ord, för två indier ger aldrig samma uppgifter, allt ändras hela tiden, och det är viktigare för en indier att behaga dig än att säga sanningen. Detta har han gemensamt med kinesen, då detta är ett typiskt asiatiskt karaktärsdrag.

Även kinesens mentalitet utmärks av universalitet men av ett mera filosofiskt och abstrakt slag och mera i det lilla, medan indiern alltid omfattar det stora. Kinesen är perfektionist och minutiös i sin noggrannhet och precision. Hans hantverksskicklighet är ofta den högst utvecklade och finaste i världen. Det värsta kinesen vet är att misslyckas, att göra fel, att begå misstag och att få någonting att skämmas för. Kinesens största fara är att förlora ansiktet – vad som helst men inte det, medan indiern är fullständigt sorglös

därvidlag, han generar sig aldrig och är aldrig rädd för att göra bort sig, medan just detta är det hemskaste kinesen vet.

Indiern kan aldrig förstå sig. Han kan hålla masken men inte vara falsk. Han är hjärtligt uppriktig av naturen när han inte grälar, men hela kinesens liv är ett förfinat maskspel där allt är förställning för att inte förlora ansiktet (masken). Kinesens hela liv är en utomordentligt förfinad tillgjordhet där vänlighet och förbindlighet är det viktigaste av allt för att hålla det viktiga skenet uppe av universell harmoni. Indiern är mycket grovare och kan vara hur brutal som helst och det utan choser medan kinesen är grym och brutal med ett charmerande leende: "Vad jag än måste göra får du aldrig tro något ont om mig."

Han berättade också om den indiska militärens berömliga insatser för att få Ladakh på fötter igen efter förra årets katastrof. De sparade inga medel och ingen energi på att helhjärtat sätta in eftertryckliga insatser överallt där de behövdes, i återställningen av hus och vägar, rehabiliteringen av sjukhuset och infrastrukturen, återuppbyggnader överallt av busstation, televerk, raserade affärshus och i princip allt. Därför märktes så litet i år av förra årets ofantliga katastrof.

Indiens militär är en yrkesarmé. Militärtjänstgöring är frivillig, och vill man bli yrkessoldat kan den vara upp till 14 år. Efter 14 år får man hoppa av om man vill eller verkligen bli yrkesmilitär. Därför är den indiska armén ytterst kompetent. Där råder ordentlig ordning och reda, även sikherna står för mycket av ordning och disciplin i Indien, (den globalt högt respekterade premiärministern är sikh,) och därför klarar sig resten av Indien i ett behagligt flytande och improviserat kaos.

Han stannade kvar i Manali medan jag for vidare. Han är mera hemma där än jag, han känner de olika hippiekolonierna, somliga urgamla och på tredje generationen, och har många gamla vänner där.

Jag fick en buss klockan 7 på morgonen som nådde Dharamsala exakt klockan 17. Där möttes jag av åska och regn, dunder och blixtar. För en gångs skull var fordonet jag färdades med utan nervös stressig vulgärskvalmusik, varför resan blev njutbar, och för en gångs skull kom jag fram till målet före mörkret. Jag fann mitt gamla hotell Khalsang i backen förbi den tibetanska kliniken Men-Tsi-Khang, där mitt gamla rum var ledigt. Hyran hade dock gått upp från 100 till 110 rupier. Det betydde att jag skulle klara resans budget trots allt.

De hårresande utgifterna i början av resan med taxi till Simla hade ödelagt min budget från början och lämnat mig helt utan marginaler. Hela resan hade därmed blivit en ständigt prekär och känslig balansgång vid ruinens brant, men väl framme vid Dharamsala med låg hyra kunde man nästan pusta ut.

Regnet hade varit bekymmersamt, men det hade varit vackert emellan som i Manali, så det troddes allmänt att det häftiga ovädret var övergående. Det var bara att hoppas.

(I nästa nummer: *Dharamsala*)

Resan till Dzongkhul, del 7: Fel buss

Johannes bestämde sig för att avstå från att komma till Leh med mig men uteslöt inte möjligheten att komma senare. Jag lovade hålla honom underrättad om hur jag rörde mig.

Min gode värdshusvärd kom med en besk medicin när han presenterade min räkning: hyran hade gått upp med en tredjedel. Han förklarade det med att alla hotell i hela Indien fått ökade kostnader för att alla kunna hålla någon personal. Den fatala

ökningen var en tredjedel. Det betydde, att under mina tio år i *Greenland Guest House* i Manali hade hyran ökat med 300%.

Det hade regnat hårt under natten, vilket man visste vad det betydde: Rohtang skulle bli en utmaning. Det skulle bli skönt att lämna det dystra molniga vädret i Manali, som jag inte sett annat än i Indien hittills, om det gick.

Min buss skulle gå klockan 8. Raja uppenbarade sig vid busstationen och lyckades klämma in mig i en tidigare buss. Jag var motvillig, ty det fanns ingen plats i bussen, men bussen satte av, och jag var med. Jag fick åtminstone sitta på golvet.

Det var närmast ingången med trappan. Så man blev hela tiden påtrampad, då bussen hela tiden fylldes med mera folk. Ingen steg av, men fler klev på hela tiden. Jag började tröttna på sådant men fortsatte uppfordra ytterligare resurser tålmod.

Men vädret blev sämre och alltmera hotfullt. När vi kom till Marhi näst högst upp mot Rohtang fick man äntligen sitta av och lyfta på den mörbultade baken. 15 minuters rast hette det, men dessa 15 minuter tog aldrig slut.

De växte till en timme, och då fick man genom att enträget fråga veta, att bussen råkat ut för tekniska problem. Vi måste byta buss.

Den överfulla bussens fullkomliga folkmängd måste alltså evakueras till en annan buss som redan var full. Samtidigt började det regna. Detta såg inte bra ut.

Lyckligtvis hade dock flera lokala passagerare tydligen bestämt sig för att fixa annan transport vidare, då dessa försvann, och den nya bussen bara fylldes så att folk fick nöja sig med ståplatser. Till min omåttliga förvåning fick jag en förmånlig sittplats ganska långt fram. Två österrikare som hamnat längst bak från början blev avundsjuka på mig. De hade från början från starten i Manali tvingats stå i den bakre ingången men till nöds senare fått sittplatser längst bak, de så kallade "flygande platserna" i en Himalayabuss, som esomoftast överraskar passagerarna med att slunga dem i taket.

Dock var vädret minsann ingen höjdare. Regnet tilltog, och tjockan blev ogenomtränglig. Ju högre upp vi kom, desto tjockare blev vägens gyttjevälling, och desto mera hopade sig problemen i form av truckköer, som fastnat i modden. Vi fick hanka oss fram tio meter åt gången med pauser på en kvart för varje etapp. Dit gick hela dagen.

Jag har aldrig upplevat en gyttjigare övergång av Rohtang, men det var ett mirakel att vi över huvud taget kom över. Det såg så illa ut ibland, fast mellan hopgyttrade köer av truckar både framtill och baktill, att flera såg det som en oundviklighet att nödgas tillbringa natten i bussen i regnet på Rohtang. Men till slut kom vi över, och på andra sidan denna "great divide" öppnade sig himlen som vanligt, och allt blev klart.

Vi kom fram till Keylong klockan 7 i skymningen efter 11 timmars färd på 115 kilometer. Det slog alla rekord.

Mina österrikare frågade mig var man kunde tillbringa natten. Jag hade inte övernattat hos mina tibetanska bröder på 'Tashi Delek' på tre år men hoppades de fanns kvar.

Stället fanns kvar, samma hårda sängar i samma primitiva sovsal som vanligt, och damerna på stället lovade försöka fixa fram bröderna. Man var åter förankrad i gamla Keylong-traditioner.

Den ena brodern dök upp lagom till middagen. Den andra var sysselsatt med att organisera en liten festival, som skulle gå av stapeln nästa dag. Jag inbjöds att delta. Tyvärr hade jag redan köpt bussbiljett klockan 5 till Leh.

Men det var ett härligt återseende med alla dessa lokala talanger i Keylong. Stämningen var oförändrad sedan första gången jag kom hit för 10 år sedan, och stilen var den samma. Det var bara att njuta och känna sig hemma.

Även här hade priset gått upp från 100 till 150 för en lös säng för natten, men min tibetanska broder lät mig passera för det gamla priset – och österrikaren också, för att de skall vara glada

(I nästa nummer: *Lycklig resa.*)

Bonusresan, del 15: Darjeeling

Det var svårt att lämna Pelling när vädret var som bäst, men jag hann i alla fall med en fullvärdig soluppgång från klostret Sangha Choeling klockan 6 på morgonen. Solen berörde toppen på Kanjenjunga precis klockan 6, varefter Kanjenjunga gradvis framträdde i all sin härlighet.

Jag hann också träffa Harry från London strax innan jag gav mig av, så att vi kunde byta adresser. Han hade ju rest i Ladakh, vi var båda lika välbekanta med klostrena där, så vi kunde mycket väl träffas där på nytt om inte i London. Han hade enbart lovord till övers för läsplattor, på engelska "*kindle*", vilket var ett nytt ord för mig, så att han entusiasmerade mig att åtminstone pröva denna mirakulösa uppfinning, på vilken man kunde lagra hur mycket böcker som helst och läsa texten i dem i en storlek som man själv kunde välja.

Klockan 7 gick bussen, och med mig följde min nye koreanske vän, en bonde och biodlare som var lika förtjust i Indiens högländ som jag. Jag tog upp med honom frågan om bikrisen till följd av den digitala strålningstrafiken, där mobiltelefonmanin är den stora boven, men han bodde uppe i bergen i Korea fjärran från all sådan trafik, så hans bin mådde väl. Tyvärr steg han av i Gyelshing (Geyzing).

Klockan 10 var vi nere i Jorethang, och där var den gamla Darjeelingstationen borta. I stället hade det konstruerats ett gigantiskt jeepkomplex i tre våningar för trafik över hela Sikkim, där det enda man kunde göra var att gå vilse under hopplöst letande efter rätt destination. Där fanns inte ens trappor, så man måste gå upp längs körbanorna, alldeles som i ett parkeringshus.

Till slut hittade jag en jeep, där jag fick plats nummer 3, som skulle avgå när alla jeepens platser fyllts. Jag fick alltså tid för en äntlig frukost.

Detta visade sig praktiskt taget omöjligt i hålan Jorethang. Jag gick in på flera ställen, men antingen hade de inte ägg eller te eller bådadera. Det enda som folk tycktes göra på de serveringar som fanns var att supa. Spritbutiker fanns överallt, så att nästan var femte butik var en spritbutik. Inget system där, utan vem som helst fick sälja vad som helst. Poliskonstapel Tashi Gyatso, min gode vän från Phudong, hade utan vidare anfäktat, att "i Sikkim är vi alla alkoholister". Han gav mig en halva whiskyflaska den första kvällen och den andra kvällen en till och förvånades då storligen över att jag ännu inte avslutat den första. Hans gode svenske vän i FN-tjänsten i Kosovo hade föregått med gott exempel och hävdade, att man omöjligt kunde klara sig utan två hela flaskor whisky om dagen. Denna naturliga och självklara alkoholism är Sikkims största problem. Tashi Gyatsos patentkur mot detta var rörsocker, som han menade att hjälpte levern på traven.

Klockan 11 bar det av med jeepen från Jorethang, och vi nådde Darjeeling före klockan ett. Precis när jag passerade det gamla rådhusornet (1850) slog dess Big Ben-klocka ett. Jag fick tillbaka min säng i Tower View, jag var ensam i dormitoriet där nu, liksom jag varit i Pelling, varefter jag gick på lunch hos gamle Orient.

Varje gång jag återkommer till Darjeeling ställs jag inför ett fenomen som tvingar mig att ställa frågan: "Varför älskar jag Darjeeling så mycket?" Det finns ingen vettig orsak. Denna drottning bland metropolerna i Himalaya, hundratals meter högre upp än både Naini Tal, Simla, Manali och Dharamsala, de enda konkurrenterna, är nedgången,

skitig, rå och kall, ofta förbjudande och avskräckande, och likväl har hon en charm som på inget annat tänkbart ställe på jorden. De små smala gatuprängen med sina dockskåp till tesjapp, den gamla exbrittiska kolonialprägel på arkitekturen och omgivningarna, det älskvärda men intensiva folket, nästan alla huvudet lägre än jag, men framför allt Kanjenjungas närhet, om dock nyckfull och bara när hon själv behagar, i en majestätisk snödrottningshögtidsdräkt, varmed hon fullkomligt dominerar hela horisonten och världen i sin makalösa skönhet, gör Darjeeling till ett fullkomligt oemotståndligt Shangri La av skönhet, charm och dramatisk spänning. Kort sagt, hon är en personlighet som man inte kan leva utan när man lärt känna henne.

Under natten kunde jag inte sova längre än till klockan 3, varför det var lika bra att stiga upp och gå till Tiger Hill. Det visade sig bli en kalasmorgon, vädret var fullkomligt klart, och till och med Mount Everest framträdde i fjärran. Det var sent på säsongen, så turisthysterin var inte alldeles omöjlig, och jag fick biljett till högsta våningen, "super de luxe"-klassen, men det var bittert kallt, vilket förvärrades av en ilsken blåst. Det var svårt att fotografera utan att darra på händerna, så bilderna kan ha blivit skakiga.

Det var den långa Tiger Hill-promenaden jag gjorde, 11 km till kullen, sedan några kilometer österut för ytterligare landskapsbilder, sedan via gamla Ghoomklostret och Vishnutemplet tillbaka till Darjeeling, där jag kunde ta min frukost klockan halv 11 efter sju timmars vandringar.

Naturligtvis blev man uttröttad, så när jag senare intog en kopp Darjeelinge uppe på Aliments terrass somnade jag ohjälpligt över min bok. Samma upprepades vid kaffet på Frank Ross senare.

Klockan 3 chansade jag på att hälsa på Dollys son Sai en gång till, två gånger igår hade jag funnit hänglås på dörren, men nu hade jag tur. Han var hemma och överlycklig över mitt besök. Vi pratade naturligtvis mest om Dolly och jordbävningen, som även känts ända ner i Darjeeling, så att halva befolkningen av skräck hade samlats på Chowrasta, den stora samlingsplatsen uppe vid The Mall, och inte vågat gå hem igen. Enligt Sai hade jordbävningen pågått i 21 sekunder med ett antal efterskalv i flera dagar efteråt.

Han ville också inkorporera mig i ett projekt som han ville genomföra om en fotografiutställning om Darjeeling under våren. Då kunde jag inte komma, men vi kunde konferera om saken genom nätet, och naturligtvis stod alla mina bilder till hans förfogande. Till slut inbjöd han mig i november nästa år att komma och bo hos honom – han var ju nu ensam. Vi kom också överens om att träffas nästa morgon, så att jag fick träffa hans flickvän.

Även Dalai Lamas f.d. livvakt var hemma med sin fru, så jag fick även umgås och ha trevliga samtal med dem. Även de inbjöd mig att komma och bo med dem nästa år.

(Ingen av dessa inbjudningar kunde infrias, då det nästa året var det sista i min moder Guns liv, och det i november gavs en möjlighet för alla hennes barn att träffas tillsammans hos henne för första gången på 20 år. Den chansen kunde inte missas, så Darjeeling fick vänta, som det ofta tålmodigt också sju gånger hade väntat förut – detta var mitt trettonde besök under 20 år.)

(I nästa nummer: 1000 mil till Göteborg.)

Göteborg 11 april 2013